

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

УДК 378: 37.01

*АНДРІЙ ВІТЧЕНКО, доктор педагогічних наук, професор, професор, кафедра суспільних наук, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Україна
ORCID ID 0000-0002-1694-401X
vitan2017@ukr.net*

*АНАСТАСІЯ ВІТЧЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент, кафедра методики викладання іноземних мов, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Україна
ORCID ID 0000-0003-3009-993X
a.yu.vitchenko@gmail.com*

МИКОЛА РИБНИКОВ ТА АЛЬБЕРТ ПІНКЕВИЧ ЯК ФУНДАТОРИ БІОГРАФІЧНОГО МЕТОДУ В ПЕДАГОГІЦІ

*ANDRII VITCHENKO, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Social Sciences, National Defence University of Ukraine named after Ivan Chernyakhovskyi
ANASTASIYA VITCHENKO, Candidate of Pedagogical Sciences, Docent, Docent at the Department of Foreign Language Methodology, National Pedagogical Dragomanov University*

MYKOLA RYBNYKOV AND ALBERT PINKEVYCH AS THE FOUNDERS OF THE BIOGRAPHICAL METHOD IN PEDAGOGY

У статті простежено традиційні підходи до застосування біографічного методу в педагогічній теорії і практиці; на підставі критичного аналізу наукової спадщини М. Рибникова та А. Пінкевича доведено необхідність систематичного вивчення біографій видатних особистостей або їх окремих фрагментів, урізноманітнення біографічних матеріалів (біографічні факти, твори, листи, спогади тощо), проблематизації біографічного контенту з урахуванням етапів навчання, освітньо-виховних цілей, вікових особливостей, інтересів і перспектив розвитку студентів педагогічних спеціальностей. На конкретних прикладах проілюстровано

методичні підходи до використання біографічного методу у вищій школі на заняттях з педагогічних дисциплін, сформульовано критерії застосування біографічних матеріалів у системі вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: біографічний метод, біографія, видатна особистість, майбутній учитель, освітньо-професійна підготовка.

Summary. The article traces the traditional approaches to the use of biographical method in pedagogical theory and practice. Based on a critical analysis of the scientific heritage of M. Rybnikov and A. Pinkevich it is proved the need of systematic study of the famous people biographies or their fragments, diversification of the biographical materials (biographical

facts, works, letters, memories, etc.), problematization of the biographical content, taking into account the stages of learning, educational goals, age, interests and prospects for the development of the students studying at pedagogical specializations. The examples illustrate the methodological approaches to the biographical method in higher educational establishments in classes of pedagogical disciplines. The criteria for using of the biographical materials in the system of higher pedagogical education are formulated.

Key words: biographical method, biography, outstanding personality, future teacher, educational and professional training.

Мета: проаналізувати внесок М. Рибникова та А. Пінкевича в розроб-

лення біографічного методу, розкрити його розвивальний потенціал для підвищення ефективності навчання майбутніх педагогів.

Постановка проблеми в загальному вигляді. З давніх-давен утвердилася думка про значимість особистого прикладу педагога, біографій видатних особистостей у процесі виховання активної життєвої позиції, кращих моральних чеснот молоді людини. У вітчизняній і зарубіжній педагогіці визнано пріоритетною виховну місію педагога, котрий має володіти найкращими людськими якостями, здійснювати позитивний перетворювальний вплив на своїх вихованців. К. Ушинський у статті "Три елементи школи" з цього приводу зазначав, що "тільки особистість може впливати на розвиток та визначення особистості, тільки характером можна створити характер" (*Ушинський, 1948, с. 64*). Саме тому важлива роль у системі вищої педагогічної освіти належить біографічному методу як ефективному способу виховання на кращих життєвих прикладах і поведінкових зразках. Останнє зумовлює актуальність пропонованої розвідки, її значимість для сучасної педагогічної теорії і практики.

Аналіз досліджень і публікацій.

Біографічний метод як інструмент дослідницького пошуку відзначається універсальністю, оскільки застосовується в різних галузях наукового знання: педагогічній, соціально-поведінковій, гуманітарній тощо. Розроблений у психології (Б. Ананьєв, Ш. Бюлер, Г. Олпорт, Дж. Кеттел, М. Рибников, В. Роменець, С. Рубінштейн та ін.), він набув поширення у соціології (П. Бергер, У. Томас, Ф. Знанецький, В. Фукс-Хайнріц, А. Шюц та ін.), історії (С. Аверінцев, І. Беленькій, І. Валевський, М. Кром, Б. Робертс, В. Чижко та ін.), філології (Г. Брандес, Е. Ерматінгер, Г. Лансон, Ю. Лотман, О. Огоновський, Ш. Сент-Бев та ін.), педагогіці (А. Пінкевич, М. Рибников, О. Сухомлинська та інші.). Теоретико-методологічні основи біографічного дослідження в педагогіці заклали О. Агапов, М. Богуславський, С. Буреніна, Г. Васильєва, С. Вершловський, О. Сухомлинська та інші.

Важливі аспекти розроблення та застосування біографічного методу висвітлюються у розвідках Д. Волошина, Н. Дічек, Г. Соловйова та інших.

Концептуального значення набувають твердження О. Сухомлинської, що "педагогічна думка завжди персоніфікована" (*Сухомлинська, 2001, с. 48*), "життя педагога, його особиста біографія часто є основою наукової реконструкції епохи, висвітлює загальнопедагогічний досвід того чи іншого періоду, тобто духовна біографія є матеріалізацією історії думки і духу..." (*Сухомлинська, 2003, с. 43*). Звідси слушним вважаємо висновок авторитетного вченого й історика педагогіки, що "педагогічна персоналія – це більше ніж наукова, освітня чи творча біографія, це швидше персоніфікований процес утворення цінностей, культури в рамках гуманітарної традиції, її певна конкретизована модель" (*Сухомлинська, 2001, с. 11*).

Вивченню діахронічних аспектів становлення біографічного методу в педагогіці присвячено статтю Г. Белан (*Белан, 2013*), у якій простежено причини звернення до цього пошукового способу в історико-педагогічних розвідках, визначено основні джерела біографічних досліджень (наукові, публіцистичні, історичні праці, документальні матеріали тощо). Ефективність застосування дослідницького методу, на думку Г. Белан, залежить від "дотримання дослідниками принципу історизму, наукової об'єктивності, відсутності догматизму, адекватного підходу до всіх джерел біографічного методу" (*Белан, 2013, с. 53*).

У монографії М. Богуславського "Історія педагогіки: методологія, теорія, персоналії" вживаються поняття "педагогічна персоналістика", "історико-персоналістський нарис", що пояснюється необхідністю розкрити роль видатних педагогів минулого у становленні педагогічної думки в Росії. При цьому автор наукової праці абсолютизує суб'єктивний чинник у виборі персоналії для своєї монографії, безпідставно розширює коло російських учених-педагогів, зараховуючи до них В. Зеньківського, А. Макаренка і В. Сухомлинсько-

го (*Богуславський, 2012, с. 145*). Брак науково обґрунтованих критеріїв добору персоналії спричинив парадоксальне авторське твердження про те, що "творче звернення до цього цілющого потенціалу (тобто до спадщини російських педагогів, до яких помилково віднесено В. Зеньківського, А. Макаренка і В. Сухомлинського – прим. А. В.) здатне олюднити сучасну російську освіту..." (*Богуславський, 2012, с. 147*). Основне призначення біографічного методу М. Богуславський убаचाє у "з'ясуванні ролі окремих суспільних, культурно-освітніх явищ у становленні педагогічної та просвітницької діяльності вченого" (*Богуславський, 2012, с. 148*).

Певний інтерес для нашого дослідження становлять розвідки Г. Васильєвої, С. Калініної, С. Буреніної, Д. Волошина, у яких розкриваються можливості застосування біографічного методу в підготовці соціальних педагогів (*Васильєва, 2019*), пояснюється значимість персоналії відомих викладачів "для історико-педагогічного процесу професійної підготовки пенітенціарного персоналу" (*Волошин, 2020*).

Розвідку Ю. Беспалової спрямовано на обґрунтування біографіки як нового напрямку біографічних досліджень у соціології культури. Дослідниця слушно наголошує на багатогранності предмета біографіки, що охоплює вивчення як самої особистості, основних етапів її життєвого шляху, впливу на неї соціокультурного середовища, так і зворотній процес. Концептуального значення набуває теза авторки статті "Біографічні дослідження у соціології культури" про те, що вивчення біографії відкриває широкі можливості для "самопізнання і самовизначення особистості у складному та суперечливому переплетінні культурних, соціальних і міжособистісних відносин" (*Беспалова*). Утім, далеко не з усіма авторськими поглядами можна погодитися. Зокрема, сумнівною вважаємо доцільність зосередження уваги молоді на драматичних колізіях життяпису. На думку Ю. Беспалової, "аналіз характерів, життєвих обставин, спонукальних мотивів учинків,

зовнішніх і внутрішніх причин, що призвели до життєвих розчарувань та невдач, може також слугувати "школою життя" для підростаючого покоління". Однак і юнацтву, і студентській молоді більш властиві оптимістичний погляд на життя, прагнення до самоутвердження та досягнення життєвого успіху. Останнє не передбачає приховування від вихованців наявних у житті труднощів і випробувань, що їх очікують у майбутньому. Проте особливість виховної роботи з молодими людьми полягає у зміцненні оптимізму, віри, активного ставлення до навколишнього світу. Саме на таких оптимістично забарвлених, життєстверджувальних фактах і подіях, вважаємо необхідно акцентувати увагу вихованців у процесі застосування біографічного методу.

Порушена проблема знайшла певне відображення у спеціальній навчально-методичній літературі. Так, у навчальному посібнику Г. Соловйова "Якісна методологія у соціальній роботі" біографічний метод репрезентовано в різних галузях наукового знання – філософії, психології, соціології, історії, літературознавстві та соціальній педагогіці. Розкриваючи перешкоди на шляху застосування біографічного методу в педагогіці, автор посібника дійшов висновку, що "теми суб'єктивного переживання, інтроспекції, згадування і питання сенсожиттєвих орієнтацій було виключено з досліджень. Замість "освіти і становлення людини" в педагогіці в основному йшлося про емансипацію, соціалізацію. Тільки в межах духовно-наукової педагогіки, а також у межах антропологічних і психоаналітичних дискурсів розглядалися питання біографічного дослідження та біографічного досвіду" (Соловьев, 2018, с. 79). У посібнику згадується зарубіжний досвід використання біографічного методу у вихованні дітей і підлітків, описаний у книзі Д. Бека як проєкт "Учитись на історіях" (Соловьев, 2018, с. 80). На жаль, це згадування позбавлене конкретики, а тому виключає можливість його осмислення і практичного використання.

У навчальному посібнику К. Щириної висвітлено методику відтворення життєвого шляху і творчої

спадщини музикантів, що ґрунтується на біографічному методі, під яким розуміється "спосіб пізнання особистості ... на основі збирання й аналізу різноманітних джерел, що відображають як життєдіяльність особистості, так і соціально-культурну ситуацію минулого і сьогодення" (Щирина, 2017, с. 20), "відтворення повної й достовірної картини всіх етапів життєвого і творчого шляху на основі аналізу максимально широкого та доступного числа джерел" (Щирина, 2017, с. 22). Серед найсуттєвіших ознак біографічного методу авторка посібника виокремила історичність, необхідність виявлення генетичних зв'язків, життєвість, інтимність (Щирина, 2017, с. 20). Окремої уваги заслуговує спроба К. Щириної з'ясувати специфіку застосування біографічного методу в досліджуваній галузі музичного мистецтва: "Біографічний метод, ... використовується в історії музики та музикознавстві для акцентування уваги на біографічній реконструкції та інтерпретації культурно-історичного процесу" (Щирина, 2017, с. 73).

Проведений аналіз стану порушеної проблеми дозволив виокремити наявні недоліки в застосуванні біографічного методу, звернення до якого відзначається вузькоспеціальним характером і стосується історико-педагогічних розвідок. Дотепер бракує системності у визначенні критеріїв відбору біографічних матеріалів, недостатньо уваги приділено вивченню біографій видатних педагогів на технологічній основі, інтеграції відповідних методів, прийомів, форм і засобів їх опанування. Саме цим пояснюється нагальність звернення до спадщини фундаторів біографічного методу, висвітлення теорії і практики його інтегрованого застосування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Жанр наукової біографії набув поширення в педагогічній науці новітнього часу, свідченням чого є промова Ф. Вітберга "В. Я. Стоюнін як педагог і людина" (1899), біографічні нариси В. Семевського "Василь Іванович Водозов" (1888), С. Сірополка "Дмитро Іванович Тихомиров" (1915), Я. Ротковича "Видатна радянська методистка М. О.

Рибникова" (1959), В. Струмінського "Нариси життя та педагогічної діяльності К. Д. Ушинського" (1960) тощо.

Значний внесок у розроблення порушеної проблеми належить Миколі Рибникову, автору монографії "Біографічний метод" (1918). Виявляючи негативні тенденції у формуванні читацького кола радянських школярів, учений наголошував на необхідності посилення виховного впливу на читачів: "Наше юнацтво не марить уже героями минулого, у школі "культу героїв" відводять дуже мало місця, і юнак змушений звертатися до пошуків за зразками великих особистостей до літератури пінкертонівського типу, можливо, наші події, що переживаються, повинні змінити погляд і на роль особистості в історії, і на значення біографії великих людей як засобу виховного впливу" (Рибников, 2010, с. 236–237). Вивчення біографії видатної особистості, за М. Рибниковим, має становити технологізований процес, що вибудовується педагогом за певним алгоритмом ("схемою"): "... з педагогічного погляду, можна накреслити схему, до якої мають увійти риси особливо важливі у виховному відношенні, що характеризують здібності учня до здобуття виховання й освіти. Це буде вже "спеціальна схема", що розглядатиме особистість з погляду певного ідеалу, мети" (Рибников, 2010, с. 237–238).

Основним питанням колективної праці "Масовий читач і книга" (1925), підготовленої вченими Центрального педагогічного інституту за редакцією М. Рибникова, виявилось вивчення читача з використанням системи методів: анкетного, біографічного, природного експерименту, чистого експерименту, тестування ("метод тестів"), аналізу письмових викладів, епістолярного, об'єктивного ("реакція на читання вголос"), групових показів, бібліотечно-статистичного, художньо-інтуїтивного (Масовый читатель и книга, 2013, с. 83–84). Разом з тим звернення до біографічного методу не набуло системності, передбачало з'ясування окремих фактів із життєдіяльності читачів, за допомогою яких пояснювали вибір книг для читання (соціальне поход-

ження, вік, освіта, професія).

Наявні недоліки і прорахунки в запропонованій М. Рибниковим концепції сучасні дослідники пояснюють тими культурно-історичними реаліями, у яких відбувалася концептуалізація біографічного методу: "перебільшувалася роль таких детермінант життєвого шляху, як соціальне походження, матеріальні умови, події суспільного життя і т. ін., що зближає цей підхід із соціологічним поглядом на біографію", "життєвий шлях тлумачився як історія реалізації закладених у людині здібностей у конкретних суспільно-історичних умовах, що **заважають чи сприяють їх прояву**" (Онопrienко, 2010, с. 131). При цьому зауважують, що "сучасний стан біографічних досліджень пов'язаний з переходом від виключно інструментального використання біографічного матеріалу до вивчення біографічного як соціального феномена" (Онопrienко, 2010, с. 136).

Активним популяризатором біографічного методу був Альберт Пінкевич, автор "Педагогічної енциклопедії" (1927–1929), низки підручників з педагогіки, біографії Й.-Г. Песталоцці із серії "Життя знаменитих людей". Як і М. Рибников, А. Пінкевич у дусі свого буремного часу надмірно соціологізував біографічний метод, розглядав життєвий шлях і професійну діяльність видатних педагогів крізь призму теорій соціальних ролей, суспільного антагонізму, класової боротьби. Водночас його життєписи насичені яскравими висловлюваннями про педагогів, влучними цитатами з їхніх творів, епістолярію, мемуаристики. Так, наприклад, розкриваючи сутність ідеї Й.-Г. Песталоцці про "елементарну освіту", викладену в "Лебединій пісні", А. Пінкевич ілюструє її критичними роздумами видатного швейцарського педагога про сучасну йому шкільну практику: "Поверховість наших рутинних вправ звичайно приводить нас до безглуздої балаканини про предмети, що мали б нас навчати. Саме навчання дитини стає справжнім навчанням балачок щодо того, чого дитина не розуміє... Психологічно правильно і легко пояснити, як можна таким шляхом дійти до того, що врешті-

решт будеш із захопленням говорити про речі, якими довелося займатися до відради довго і з великими труднощами, без будь-якої можливості зрозуміти, що вони таке і до чого слугують". Розповідь про нападки на Й.-Г. Песталоцці з боку його опонентів доповнюється цитатою з автобіографічної праці "Мої долі", що надає оповіді не лише трагічного забарвлення та напруження, але й ідейного спрямування: "Я страждаю невимовно. Ніхто не може зрозуміти болі моєї душі. Обплювують та ображають літню, слабку, старезну людину та дивляться на неї зараз як на непотрібну річ. Мені боляче не за себе особисто, але мені боляче, коли ганьблять і висміюють мою ідею, коли зневажають те, що для мене є святим і за що я боровся протягом тривалого та сповненого скорботи життя".

У подальших своїх працях А. Пінкевич збагатив жанрову палітру біографічного методу, розробив жанр стислої біографії, презентований у "Стислому нарисі історії педагогіки" (Пінкевич, 1930, с. 151–153, 254).

На підставі проведеного критичного аналізу наукової спадщини М. Рибникова та А. Пінкевича дійшли висновку про необхідність систематичного вивчення біографій видатних особистостей або їх окремих фрагментів, урізноманітнення біографічних матеріалів (біографічні факти, твори, листи, спогади тощо), проблематизації біографічного контенту з урахуванням етапів навчання, освітньо-виховних цілей, вікових особливостей, інтересів і перспектив розвитку вихованців.

Біографічний метод у педагогіці виконує допоміжну інструментальну функцію, забезпечуючи цілеспрямоване опрацювання необхідних для засвоєння основного програмного змісту фактів про життєвий шлях і професійну діяльність видатних особистостей – учених, освітян, діячів культури і мистецтва тощо. Біографічний метод тісним чином пов'язаний з іншими методами навчання і реалізується на практиці в різноманітних прийомах:

1. Докладне викладення біографічних даних з цитуванням першоджерел (автобіографія, спогади, листи

тощо).

2. Стисле викладення біографічних матеріалів з використанням сихроністичної таблиці.

3. Інсценізація (драматизація) окремих біографічних подій.

4. Демонстрування біографічного кінофільму (окремих його епізодів) з коментарем (поясненням, цитуванням тощо).

5. Огляд життєвого і професійного шляху з використанням наочності (презентації, ілюстрації, аудіозаписи тощо).

Проілюструємо методичні підходи до застосування біографічного методу у вищій школі на заняттях з педагогічних дисциплін.

Для унаочнення рефлексивності як провідної ознаки педагога-майстра студентам пропонується прослухати й обговорити уривок з "Педагогічної поеми" А. Макаренка, у якому новопризначений завідувач колонії імені Максима Горького знайомиться із завідувачем господарською частиною Калиною Івановичем Сердюком, першим об'єктом його виховної роботи на новій посаді. З цієї метою вголос зачитується відібраний текст (від слів "У колонії я вже застав завгоспа Калину Івановича" до слів "Помиримось, Калино Івановичу" (Макаренко, 1987, с. 152–154), проводиться фронтальна бесіда за запитаннями і завданнями:

1. Як діє А. Макаренко у ситуації першого знайомства з Калиною Івановичем? Чи можна схарактеризувати ці дії як прояв професійної майстерності педагога? Поясніть власну думку.

2. З якою метою автор "Педагогічної поеми" подає на початку історії портрет Калини Івановича Сердюка, вдається до порівняння головного героя власної історії з міфологічним Паном, давньогрецьким богом лісів, отар, пастухів, покровителем природи? Спробуйте відтворити зовнішність Калини Івановича під час зустрічі з А. Макаренком, використовуючи репродукцію картини Михайла Врубеля "Пан".

3. Чим зумовлена така репліка А. Макаренка, адресована Калині Івановичу: "Давайте я вам буду підкорятися"?

4. Чому А. Макаренко не поспішає з вирішенням проблеми взаємовідносин з підлеглим, прагне викликати рефлексію Каліни Івановича? Чи досягає він таким чином найвищого рівня прояву власної професійної діяльності – педагогічної майстерності?

5. Знайдіть у тексті "Педагогічної поеми" та прокоментуйте схожі ситуації, у яких виявилася рефлексивність А. Макаренка як провідна риса його педагогічної майстерності.

6. Які почуття й роздуми викликав у вас наведений епізод з життя автора "Педагогічної поеми"? Чи можна вважати дії А. С. Макаренка у конфліктній ситуації гідними схвалення та наслідування? Обґрунтуйте власні оцінні судження.

Під час розкриття ролі спеціальних здібностей у професійному становленні майбутнього вчителя наводяться приклади вдалого їх виявлення на ранніх етапах особистісного розвитку, зачитуються уривки з біографій видатних педагогів. Яскраві приклади містяться у згаданому вище біографічному нарисі Я. Ротковича "Видатна радянська методистка М. О. Рибникова", де використано цікаві факти про дитячі захоплення майбутнього вчителя-словесника, перші кроки М. Рибникової на шляху реалізації своїх педагогічних здібностей.

Робота з біографічними матеріалами на практичному занятті проводиться за таким планом:

1. Виразне читання студентами задалегідь підготовлених уривків з нарису.

2. Усний коментар до прочитаного.

3. Колективне обговорення викладених біографічних фактів.

4. Формулювання висновків.

Завдяки опрацюванню викладених у нарисі спогадів професора Рибникова Миколи Олександровича, старшого брата М. О. Рибникової, студенти дізнаються, що творчі здібності його сестри виявилися дуже рано, ще під час навчання в московському Маріїнському училищі. "Вона пише кращі у класі твори з літератури, діяльно бере участь в учнівському журналі, де вміщує три автобіографічні повісті та декілька статей на суспільно-педагогічні теми, – зазначає Я. Роткович на початку свого нарису. До цього часу відноситься початок її викладацької роботи: як здібній учениці їй дозволяють давати уроки молодшим дівчаткам" (Роткович, 1959, с. 4).

Кращому усвідомленню умов професіоналізації майбутнього педагога сприятиме приклад М. Рибникової, яка під час здобуття вчительського фаху на Московських вищих жіночих курсах (1904–1909 рр.) та перебування на посаді вчительки словесності у Вяземській гімназії (1909–1918) зарекомендувала себе як активний і творчий організатор, вдумливий учений-методист, невтомна просвітниця. Не випадково в нарисі Я. Ротковича наголошується, що "регулярна педагогічна діяльність, участь у педагогічному гуртку..., насичена педагогічними пошуками домашня атмосфера в родині Рибникових, робота в недільних школах і дитячих закладах – усе це стимулювало виховні інтереси та примножувало викладацький досвід молодого педагога" (Роткович, 1959, с. 5). Характер і спрямованість творчих пошуків М. Рибникової на початку професійної кар'єри повною мірою розкриваються завдяки складанню узагальнювальної *таблиці* "Результати педагогічної

діяльності М. Рибникової Вяземського періоду (1909–1918)" (таб. 1).

В умовах суттєвого скорочення аудиторного навантаження і недостатньої кількості навчальних годин на вивчення монографічних тем звернення до біографічного методу передбачає відбір окремих фактів з біографії і професійної діяльності видатних педагогів, що дозволяють актуалізувати програмні теми, проблематизувати навчальний матеріал, мотивувати студентів на рефлексію і дослідницький пошук.

Застосування біографічних матеріалів у системі вищої педагогічної освіти має відповідати конкретним цілям освітньо-професійної підготовки майбутніх учителів (викладачів), здійснюватися на основі узгоджених критеріїв:

- актуальність і достовірність біографічних даних, зорієнтованість на роботу з різними джерелами інформації (мемуаристика, епістолярій, архіви, інтернет-ресурси, персональні інтернет-сторінки тощо);

- пізнавальна цінність біографічного контенту, спрямованість на подальше розширення та поглиблення набутих знань;

- різноманітність форм, способів і засобів подання біографічних фактів;

- цілісний вплив на реципієнтів (інтелектуальну, емоційно-чуттєву, вольову сфери особистості).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Біографічний метод надає широкі можливості для активізації освітньо-професійної підготовки студентів педагогічних спеціальностей, персоніфікації педагогічної теорії і практики, забезпечення сталого інтересу і зацікавленого ставлення до педагогічної спадщини

Таблиця 1

Результати педагогічної діяльності М. Рибникової Вяземського періоду (1909–1918)

Напрями	Результати
Навчально-виховний	Проведення літературних зібрань для гімназистів
Науково-методичний	Підготовка публікацій: брошури «Гуртки учнів», статей «Досвід шкільного інсценування народних ігор, пісень і звичаїв», «Учитель середньої школи»
Громадський	Виступ на I Всеросійському з'їзді викладачів російської мови з повідомленням про досвід проведення літературних зібрань
Просвітницький	Читання лекцій у Московському будинку вчителя, присвячених проблемам вибору професії вчителя

як невичерпного джерела творчого пошуку, інноваційних змін у навчанні і вихованні прийдешніх поколінь.

Перспективними щодо порушеної проблеми вважаємо питання компаративного вивчення біографій, наукової інтерпретації біографічних даних з різних джерел, цифровізації біографічного контенту для системи дистанційного навчання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Белан, Г. В. (2013). Біографічний метод в історико-педагогічній науці: **провідні тенденції становлення**. *Педагогічний дискурс*, 15, 50–54.

Беспалова, Ю. М. Біографіческие исследования в социологии культуры. Взято з http://cdclv.unlv.edu/archives/articles/bespalova_bio_studies.html (дата звернення: 06.10.2021).

Богуславский, М. В. (2012). История педагогики: методология, теория, персоналии. Москва: ФГНУ ИТИП РАО, Издательский центр ИЭТ, 434 с.

Васильева, Г., Калинина, С., Буренина, С. (2019). Использование биографического метода в подготовке студентов социальной работы. *Proceedings of the International Scientific Conference*, 1, 570–582. DOI: 10.17770/sie2019vol1.3877.

Волошин, Д. В. (2020). Персоналии преподавателей школ и курсов профессиональной подготовки отечественного пенитенциарного персонала в 1899–1916 гг. *Полицейская деятельность*, 6, 14–23. Взято з https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=34290 (дата звернення: 06.10.2021). DOI: 10.7256/2454-0692.2020.6.34290.

Дічек, Н. П. (2001). Біографічний метод як інструмент полікультурного діалогу. *Шлях освіти*, 1, 15–19.

Рыбников, Н. А. (2010). Биографический метод в психологии. *Развитие личности*, 2, 230–243.

Макаренко, А. С. (1987). Избр. произвед.: в 3 т. Изд. 2-е, испр. Т. 1. Москва: Правда. 576 с.

Массовый читатель и книга. (2013). Исследования чтения и грамотности в Психологическом институте за 100 лет. Москва: Русская школьная библиотечная ассоциация.

С. 83–91.

Оноприенко, В. И. (2010). Биографический метод в психологии и социологии. *Вісник НАУ*, 2, 130–136.

Пинкевич, А. П. (1930). Краткий очерк истории педагогики. Изд. второе, пересмотр. и доп. Москва: Пролетарий. 347 с.

Роткович, Я. А. (1959). Выдающаяся советская методистка М. А. Рыбникова. Куйбышев. 79 с.

Соловьев, Г. Е. (2018). Качественная методология в социальной работе. Ижевск: Удмуртский университет. 172 с.

Сухомлинська, О. (2001). Персоналія в історико-педагогічному дискурсі. *Шлях освіти*, 4, 10–15.

Сухомлинська, О. (2003). Історія педагогіки як наука і як навчальний предмет: актуальні проблеми. *Шлях освіти*, 2, 39–43.

Ушинский, К. Д. (1948). Собр. соч. в 11 т. Т. 2: Педагогические статьи 1857–1861 гг. Москва – Ленинград: АПН РСФСР. 656 с.

Щирин, К. Ю. (2017). Воссоздание жизненного пути и творческого наследия забытых музыкантов как метод активного обучения на кафедре фортепиано. Санкт-Петербург: КультИнформПресс. 88 с.

REFERENCES

Bielan, H. V. (2013). Biohrafichnyi metod v istoryko-pedahohichnii nauksi: providni tendentsii stanovlennia. *Pedahohichnyi dyskurs*, 15, 50–54.

Bespalova, Yu. M. Biograficheskie issledovaniya v sociologii kul'tury. Retrieved from http://cdclv.unlv.edu/archives/articles/bespalova_bio_studies.html (data zvernennia: 06.10.2021).

Boguslavskij, M. V. (2012). Istoriya pedagogiki: metodologiya, teoriya, personalii. Moskva: FGNU ITIP RAO, Izdatel'skij centr IET. 434 s.

Vasil'eva, G., Kalinina, S., Burenina, S. (2019). Ispol'zovanie biograficheskogo metoda v podgotovke studentov social'noj raboty. *Proceedings of the International Scientific Conference*, 1, 570–582. DOI: 10.17770/sie2019vol1.3877.

Voloshin, D. V. (2020). Personalii prepodavatelej shkol i kursov professional'noj podgotovki otechestvennogo penitenciarного personala v 1899–1916 gg. *Policejskaya deyatel'nost'*, 6, 14–23. Retrieved from https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=34290 (data zvernennia: 06.10.2021). DOI: 10.7256/2454-0692.2020.6.34290.

Dichek, N. P. (2001). Biohrafichnyi metod yak instrument polikulturnogo dialohu. *Shliakh osvity*, 1, 15–19.

Rybnikov, N. A. (2010). Biograficheskij metod v psihologii. *Razvitie lichnosti*, 2, 230–243.

Makarenko, A. S. (1987). Izbr. proizved.: v 3 t. Izd. 2-e, ispr. T. 1. Moskva: Pravda. 576 s.

Massovyy chitatel' i kniga. (2013). Issledovaniya chteniya i gramotnosti v Psihologicheskom institute za 100 let. Moskva: Russkaya shkol'naya bibliotchnaya asociaciya. 83–91.

Onoprienko, V. I. (2010). Biograficheskij metod v psihologii i sociologii. *Visnyk NAU*, 2, 130–136.

Pinkevich, A. P. (1930). Kratkij ocherk istorii pedagogiki. Izd. vtoroe, peresmotr. i dop. Moskva: Proletarij. 347 s.

Rotkovich, Ya. A. (1959). Vydayushchayasya sovetskaya metodistka M. A. Rybnikova. Kujbyshev. 79 s.

Solov'ev, G. E. (2018). Kachestvennaya metodologiya v social'noj rabote. Izhevsk: Udmurtskij universitet. 172 s.

Sukhomlynska, O. (2001). Personalii v istoryko-pedahohichnomu dyskursi. *Shliakh osvity*, 4, 10–15.

Sukhomlynska, O. (2003). Istoriia pedahohiky yak nauka i yak navchalnyi predmet: aktualni problemy. *Shliakh osvity*, 2, 39–43.

Ushinskij, K. D. (1948). Sobr. soch. V 11 t. T. 2: Pedagogicheskie stat'i 1857–1861 gg. Moskva – Leningrad: APN RSFSR. 656 s.

Shchirina, K. Yu. (2017). Vossozdanie zhiznennogo puti i tvorcheskogo naslediya zabytykh muzykantov kak metod aktivnogo obucheniya na kafedre fortepiانو. Sankt-Peterburg: Kul'tinformPress. 88 s.

